

ZAŠTITA OD ZLOUPORABE SLOBODE IZRAŽAVANJA NASUPROT SLOBODE MEDIJA

Sažetak: U ovom radu autorica analizira pravo na slobodu izražavanja kao jedno od temeljnih ljudskih prava, važno kako za razvoj svakog pojedinaca tako i za svaki demokratski sustav. No, imajući u vidu kako to pravo nije apsolutno, nastoje se odrediti njegove granice. Pravna praksa razvila je standarde kojima se dokida diskrecijsko odlučivanje u pojedinoj pravnoj stvari gdje sukobljena prava uživaju jednaku zaštitu, već se ocjena balansa između njih provodi dosljedno, primjenjujući test proizašao iz predmeta *Axel Springer AT vs. Njemačka* o kojem je odlučivao Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP). U tom predmetu, ESLJP navodi šest okolnosti temeljem kojih procjenjuje je li u konkretnom slučaju postignuta ravnoteža suprotstavljenih prava. U radu ćemo se osvrnuti na navedene okolnosti u kontekstu medijskih sloboda.

Ključne riječi: ljudska prava, mediji, sloboda izražavanja.

1. Uvod

Sloboda izražavanja i pravo na privatnost temeljna su ljudska prava zaštićena na međunarodnoj i nacionalnoj razini. Sloboda izražavanja mišljenja i stajališta ključan je element komunikacije, socijalizacije, osobnog razvoja te informiranosti pojedinca. Pravo na privatnost neophodno je za održavanje ugleda, časti i poštovanja u društvu, očuvanje dostojanstva te za osjećaj sigurnosti.¹ Ta prava čine preduvjet i temelj demokracije, stoga je važno da se poštuju u svim područjima, a posebice pri izvještavanju u medijima. Mediji su glavni izvor informiranja ljudi te u demokratskom sustavu imaju kritičku ulogu pri analiziranju društvenih pojava. Međutim, u današnjoj medijskoj industriji, kada profit ima najveću vrijednost i senzacionalizam vlada medijima, sloboda izražavanja i pravo na privatnost često se zanemaruju. Dapače, sloboda izražavanja zloupotrebljava se na štetu prava na privatnost. Navedena zloupotreba i nepoštivanje osobito su prisutni u online medijima budući da su novinari pod stalnim pritiskom od učestalih rokova objava vijesti.²

¹ ALABURIĆ, V., Sloboda misli, mišljenja, izražavanja i informiranja, Hrvatska pravna revija, 2003., 3 (6): str. 1-21.

² BORIC, F., (Samo)regulacija socijalnih i *on line* medija: Protiv virtualnih vjetrenjača, Centar za politiku i upravljanje, dostupno na mrežnim stranicama: www.cpu.org.ba, str. 1-5.

Sloboda izražavanja je osnovno pravo pojedinca i temelj za razvoj društva. Sloboda izražavanja zaštićena je na međunarodnoj razini. Opća deklaracija o pravima čovjeka, usvojena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 1948. godine,³ slobodu izražavanja člankom 19. uređuje i definira riječima: „Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice.” Iste vrijednosti štite se člankom 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1976)⁴ te člankom 10. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1953).⁵

Pravo na privatnost je zaštićeno međunarodnim dokumentima. Tako se člankom 12. Opće deklaracije o pravima čovjeka (1948) jamči pravo svakoga na zaštitu osobnog ugleda i časti te zaštitu od miješanja drugih u privatni i obiteljski život pojedinca, komunikacijske procese i dom. Jednaka zaštita jamči se člankom 9. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1953), člankom 17. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1976) te člankom 35. Ustava Republike Hrvatske.⁶

2. Pravo na slobodu izražavanja i pravo na slobodu medija

Sloboda izražavanja mišljenja i stajališta ključan je element komunikacije, socijalizacije, osobnog razvoja te informiranosti pojedinca. Pravo na privatnost neophodno je za održavanje ugleda, časti i poštovanja u društvu, očuvanje dostojanstva te za osjećaj sigurnosti. Ta prava čine preduvjet i temelj demokracije, stoga je važno da se poštuju u svim područjima, a posebice pri izvještavanju u medijima.

Sloboda izražavanja je ustavna i konvencijska kategorija koja je utvrđena i zajamčena kao ljudsko pravo i temeljna sloboda. Ustav je u članku 38. stavak 1. naziva “slobodom mišljenja i izražavanja misli.” Prema stavku 2. članka 38. Ustava sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito: a) slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, b) slobodu govora i javnog nastupa, c) slobodu osnivanja svih ustanova javnog priopćavanja. Ustav u članku 38. stavku 3. izrijeком zabranjuje cenzuru, a novinarima jamči pravo na slobodu izvješćivanja i pristupa informaciji, dok u stavku 4. jamči pravo na ispravak svakome komu je javnom viješću povrijeđeno ustavom i zakonom utvrđeno pravo. Ta sloboda nije apsolutna,

3 Opća deklaracija o ljudskim pravima usvojena i proglašena na općoj skupštini ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217 /iii 10. prosinca 1948. godine.

4 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Rezolucija br. 2200 A/XXI, 1976.

5 (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

6 Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

jer Ustav u članku 35. svakom građaninu jamči štovanje i pravnu zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.⁷

Prema čl. 10. Konvencije sloboda izražavanja obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ova odredba ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost. Ostvarivanje ovih sloboda obuhvaća dužnost i odgovornost, te stoga može biti podvrgnuto uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, što je nužno radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.⁸

Potrebno je pronaći ravnotežu između prava da se u medijima istinito i potpuno izvještava o postupcima svake fizičke i pravne osobe i prava te osobe na zaštitu osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda, časti i drugih prava osobnosti.⁹

Ustavni sud izražava stajalište da članak 10. Europske konvencije ne jamči potpuno neograničenu slobodu izražavanja. Naime, prema uvjetima iz st. 2. ta sloboda nosi određene dužnosti i odgovornosti.¹⁰

Ustavni sud je zauzeo stajalište da je sloboda izražavanja jedan od bitnih temelja svakog demokratskog društva. Njezina zaštita posebno je važna kada je riječ o tisku jer je tisak dužan objavljivati informacije javnog značaja. Međutim, sloboda objavljivanja informacija u tisku ograničena je zaštitom ugleda i prava drugih osoba.¹¹

Ustavno pravo na ispravak razrađeno je detaljnije u organskom zakonu tj. Zakonu o medijima (dalje: ZM).¹² U odnosu na Ustav, sadržaj slobode izražavanja misli proširen je člankom 3. stavkom 1. ZM kojim je propisano: „Jamči se sloboda izražavanja i sloboda medija“, iako Ustav jamči samo „slobodu mišljenja i izražavanja misli“ i pritom ne daje jamstvo slobodi medija kao što to čini ZM. Osim toga, stavak 2. članka 3. ZM značajno proširuje sadržaj slobode medija u odnosu na Ustav te precizira da sloboda medija obuhvaća osobito: slobodu izražavanja

7 LEDIĆ, S., Procesne pretpostavke za podnošenje tužbi u zaštiti prava osobnosti prema Zakonu o medijima, Zbornik radova s II. Međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, Split, 2016., str. 415 – 416.

8 CRNIĆ, I., Mediji – moć bez pravog nadzora – Odgovornost nakladnika medija za novčanu naknadu štete, Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu, Tradicionalno XXVIII. Savjetovanje Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 20., 2013., str. 142.

9 *Ibid.*, str. 140.

10 Odluka Ustavnog suda U-III-5408/2008 od 4. 4. 2012. koja se referira na pravna stajališta Europskog suda za ljudska prava izražena u predmetu Europapress holding d.o.o. protiv Hrvatske (presuda 22. listopada 2009., zahtjev 25333/06).

11 Tako Ustavni sud u odluci U-III-2256/03 od 5. 7. 2007., objavljenoj u Narodnim novinama, br. 82/07.

12 Zakon o medijima, Narodne novine, br. 59/04, 84/11, 81/13.

mišljenja, neovisnost medija, slobodu prikupljanja, istraživanja, objavljivanja i raspačavanja informacija u cilju informiranja javnosti; pluralizam i raznovrsnost medija, slobodu protoka informacija i otvorenosti medija za različita mišljenja, uvjerenja i za raznolike sadržaje, dostupnost javnim informacijama, uvažavanje zaštite ljudske osobnosti, privatnosti i dostojanstva, slobodu osnivanja pravnih osoba za obavljanje djelatnosti javnoga informiranja, tiskanja i raspačavanja tiska i drugih medija iz zemlje i inozemstva, proizvodnju i obavljanje radijskog i televizijskog programa, kao i ostalih elektroničkih medija, autonomnost urednika, novinara i ostalih autora programskih sadržaja u skladu s pravilima struke. Usprkos tome što Ustav ne jamči slobodu medija, nema sumnje da je sloboda medija upravo temeljna pretpostavka slobode izražavanja u demokratskom društvu.¹³ To prije svega stoga što su mediji po prirodi stvari kreatori javnog mijenja koje se oblikuje slobodom izražavanja misli.¹⁴ Tome pridonosi ubrzani razvoj informacijskih tehnologija koji razvijaju medijske mogućnosti, a mediji brže i lakše dolaze do podataka i na određeni način postaju kvalificiraniji poznavatelji društvenog života.¹⁵ Međutim, sloboda izražavanja, kao ni sloboda medija nisu apsolutni ni neograničeni, već su ograničeni i ustavom i zakonom.

Ustav RH u članku 16. stavku 1. dopušta da se ustavne slobode i prava ograniče, a to znači da se i pravo na slobodu izražavanja misli može ograničiti, i to samo zakonom radi zaštite slobode i prava drugih ljudi te pravnog poretka, javnog morala i zdravlja. Pritom valja voditi računa o tome da ta ograničenja budu u okvirima koje dopušta odredba članka 10. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te protokoli uz tu konvenciju, s tim da je stavkom 2. istog članka određeno da svako ograničenje slobode i prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju. U cilju onemogućavanja zlorabe slobode izražavanja i slobode medija, člankom 3. stavkom 3. ZM - a propisano je da je slobodu medija dopušteno ograničiti samo kada je i koliko je to nužno u demokratskom društvu zbog interesa nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnoga reda i mira, sprječavanja nereda ili kažnjivih dijela, zaštite zdravlja i morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta ili nepristranosti sudbene vlasti samo na način propisan zakonom. Stavkom 4. članka 3. ZM -a propisano je da je zabranjeno prenošenjem programskih sadržaja u medijima poticati ili veličati nacionalnu, rasnu, vjersku, spolnu ili ostalu neravnopravnost ili neravnopravnost

13 „Pravo na slobodu izražavanja jedan je od kamena temeljaca na kojima počiva razvoj suvremene moderne demokracije, ostvarivanja tradicija, ciljeva i ideala slobodnog društva, slobodnih i ravnopravnih pojedinaca u slobodnoj i demokratskoj društvenoj i državnoj zajednici vladavine prava i ustava.“ ARLOVIĆ, M., Pravo na slobodu izražavanja misli, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god.53, br. 2., 2016, str. 381.

14 RADOLOVIĆ, A., Odnos prava osobnosti i medijskog prava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1., 2007., str. 5.

15 BOBAN, M., Pravo na privatnost i pravo na pristup informacijama u suvremenom informacijskom društvu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 2012., vol. 49., br. 3., str. 575 - 598.

na temelju spolne orijentacije, kao i ideološke i državne tvorevine nastale na takvim osnovama te izazivati nacionalno, rasno, vjersko, spolno ili drugo neprijateljstvo ili nesnošljivost, neprijateljstvo ili nesnošljivost na temelju spolne orijentacije, poticati nasilje i rat.¹⁶

3. Značaj predmeta Axel Springer AT vs. Njemačka¹⁷

Pravna praksa razvila je standarde kojima se dokida diskrecijsko odlučivanje u pojedinoj pravnoj stvari gdje sukobljena prava uživaju jednaku zaštitu, već se ocjena balansa između njih provodi dosljedno, primjenjujući šestorazinski test proizašao iz predmeta Axel Springer AT vs. Njemačka o kojem je odlučivao Europski sud za ljudska prava (ESLJP). U tom predmetu, ESLJP navodi okolnosti temeljem kojih procjenjuje je li u konkretnom slučaju postignuta ravnoteža suprotstavljenih prava, a one su:

- a) doprinos raspravi u javnom interesu;
- b) u kojoj je mjeri osoba u pitanju poznata javnosti i kakav je sadržaj danih izjava;
- c) prethodno ponašanje osobe na koju se izjava odnosi;
- d) metode prikupljanja informacija i njihova provjerljivost;
- e) sadržaj, forma i posljedice objavljene informacije;
- f) ozbiljnost dosuđene sankcije i obeshrabrujući učinak (tzv. *chilling effect*).¹⁸

ESLJP je našao kako članak objavljen u Bild-u nije sadržavao detalje iz privatnog života gospodina Schrödera u svrhu zadovoljenja interesa javnosti, već se odnosio na obavljanje njegove premijerske funkcije i kontroverznog imenovanja na mjesto predsjednika nadzornog odbora rusko-njemačkog konzorcija nakon gubitka na parlamentarnim izborima.

Njemački sudovi su ustanovili da iako gospodin Schröder nije bio osumnjičen da je počinio kažnjivo djelo, u članku su izražene ozbiljne i uvredljive sumnje protiv njega. Sudovi su kritizirali nedostatak objektivnosti i balansa jer se časopis prethodno nije konzultirao s Gerhardom Schröderom niti članom njegovog tima.

Časopis Bild je u članku iznio stavove gospodina Thielea, predsjednika parlamentarne skupine Liberalne demokratske stranke. ESLJP je zaključio kako je njegova izjava više predstavljala njegov vrijednosni sud, a ne činjenice koje su bile podložne dokazivanju.

ESLJP je našao da je drugostupanjski sud, za razliku od prvostupanjskog, uzeo u obzir kako postoji dovoljno činjenica koje ukazuju na sumnju glede postupanja gospodina Schrödera. Međutim, drugostupanjski sud je kritizirao

16 LEDIĆ, S., *op. cit.* (bilj. 7.), str. 417.

17 Case of Axel Springer AG v. Germany (Application no. [39954/08](#)) Judgment Strasbourg 7. February 2012.

18 Vidi i <https://www.ombudsman.hr/hr/odnos-slobode-medija-i-zastite-od-zlouporebe-slobode-izrazavanja/>

časopis zbog spominjanja samo onih dokaza koji idu u prilog navodnom protuzakonitom postupanju gospodina Schrödera, bez da je ispitao i drugu stranu. Drugostupanjski sud je ukazao kako časopis prije objavljivanja spornog članka nije proveo istraživanje kojim bi se razjasnilo činjenično stanje, niti se konzultirao s gospodinom Schröderom.

ESLJP je ustanovio kako su sporna pitanja na naslovnici časopisa Bild bila političke prirode i od interesa za širu javnost te nisu optužila gospodina Schrödera da je počinio kažnjivo djelo. ESLJP se složio sa stavom drugostupanjskog suda prema kojemu su pitanja gospodina Thielea mogla proizaći iz različitih činjenica te kako je odluka o imenovanju gospodina Schrödera predsjednikom nadzornog odbora konzorcija javno medijski popraćena te se o njoj raspravljalo i u parlamentu. ESLJP se nije složio sa stavom njemačkih sudova prema kojemu je članak trebao sadržavati i dio koji bi išao u prilog gospodina Schrödera, s obzirom na to da je riječ o bivšem premijeru, pa je samim tim trebao pokazati veći stupanj tolerancije na kritiku od običnog građanina.¹⁹

ESLJP je ustanovio kako su sporni komentari proizašli iz izjave političara, člana jedne od njemačkih parlamentarnih stranaka. Naglasio je kako je uloga medija u priopćavanju informacija i ideja koje su od interesa za javnost i to sukladno svojim obvezama i odgovornosti koju imaju. Sloboda izražavanja je na političkoj sceni iznimno važna, a upravo mediji imaju ključnu ulogu u obavještavanju javnosti o političkim zbivanjima. Kažnjavanje novinara koji je objavio izjavu određene osobe, može ozbiljno ugroziti doprinos kojeg mediji imaju u raspravama od javnog interesa. ESLJP je izrazio mišljenje kako novinari ne mogu svaki put provjeravati osnovanost izjave koju je jedan političar dao o drugom političaru, ako je takva izjava dio javne rasprave političke prirode. Isto tako, kako bi zabrana objavljivanja spornog članka u časopisu Bild mogla ugroziti pravo na slobodu izražavanja. Zaključio je kako časopis Bild u konkretnom slučaju nije prekoračio granice novinarske slobode. Njemački sudovi nisu dokazali kako je zaštita ugleda bivšeg premijera bila važnija od zaštite podnositeljevog prava na slobodu govora te promoviranja tog prava u službi javnog interesa. Sud je ustanovio kako je došlo do povrede čl. 10. Konvencije.²⁰

Članak 10. Europske konvencije (EKLJP) izričito navodi da pravo na slobodu izražavanja ne isključuje mogućnost “licenciranja radijske, televizijske i kinematografske djelatnosti.” Ipak, izdavanje dozvola bi se pravilno trebalo promatrati kao mehanizam koji osigurava pravednu raspodjelu pristupa medijima. Europski sud za ljudska prava je odbio ideju po kojoj država može igrati ikakvu ulogu u prethodnim ograničenjima – ili da odlučuje o čemu mediji mogu govoriti.

Upravo je ozbiljnost utjecaja eventualne sankcije po slobodu izražavanja

19 Pregled prakse Europskog suda za ljudska prava, Informacije o najnovijim presudama i odlukama Europskog suda za ljudska prava srpanj – rujan 2014., Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Vlada Republike Hrvatske, str. 23 – 25.

20 https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/PREGLED%20PRAKSE/pregled%20prakse%203_14.pdf

nužno razmotriti prilikom odlučivanja o miješanju u to pravo, odnosno nametnuta sankcija ne smije biti prekomjerna već razmjerna cilju koji se želi postići. Pritom očuvanje načela pravne sigurnosti također podrazumijeva primjenu adekvatnih pravnih instrumenata za zaštitu prava, kako onog na slobodu izražavanja, tako i prava na zaštitu od zloupotrebe izražavanja, koja odgovornost je na nositeljima prava kao i na onima koji o tome odlučuju.

Poštujući načelo neovisnosti i samostalnosti sudbene vlasti, u cilju praćenja primjene navedenih standarda u sudskoj praksi, treba pogledati podatke o broju predmeta u kojima je zatražena privremena mjera radi osiguranja nenovčane tražbine predviđena člankom 346. st. 1. u vezi. članka 347.st. 2. Ovršnog zakona,²¹ a kojom se protivniku osiguranja zabranjuje objavljivanje programskih sadržaja svih vrsta kojima se koristi (elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičkog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zvuka i slike), a u kojima se iznose informacije koje se odnose na dostojanstvo, profesionalni radi i profesionalna dostignuća predlagatelja osiguranja.

4. Ograničenje slobode izražavanja

Sloboda izražavanja nije apsolutno pravo. To je opće načelo zakona o ljudskim pravima, ugrađeno u dokumente UN-a i Europske konvencije (čl. 17.), da ljudska prava ne smiju biti korištena tako da ugrožavaju prava drugih. Članak 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) i članak 10. Europske konvencije za ljudska prava (EKLJP) iznose nekoliko uvjeta u kojima sloboda izražavanja može biti ograničena: Ostvarenje prava predviđenih stavkom 2. ovoga članka nosi sa sobom posebne dužnosti i odgovornosti. Stoga se ono može podvrgnuti određenim ograničenjima, ali samo takvima koja su predviđena zakonom i koja su prijeko potrebna radi: a) poštivanja prava i ugleda drugih; b) zaštite državne sigurnosti, javnog reda (ordre public), zdravlja ili morala. (MPGPP).

Ustav Republike Hrvatske člankom 35. jamči svakome poštovanje i pravnu zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. ZM u članku 7. stavku 1. propisuje da svaka osoba ima pravo na zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti, te u isto vrijeme određuje i granice slobode medija po pitanju zaštite prava privatnosti ako se isto razumije kao osobni i obiteljski život, a prije svega pravo na život prema vlastitom izboru i opredjeljenju. Tako prema članku 7. stavku 2. ZM osoba koja obavlja javnu službu ili dužnost ima pravo na zaštitu privatnosti, osim u slučajevima koji su u vezi s javnom službom ili dužnosti koju osoba obavlja, dok je stavkom 3. istog članka propisano da osoba koja svojim izjavama, ponašanjem i ostalim djelima u vezi s njezinim osobnim ili obiteljskim životom sama privlači pozornost javnosti, ne može zahtijevati

21 Ovršni zakon, Narodne novine, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20.

jednaku razinu zaštite privatnosti kao ostali građani. Iz naprijed navedenoga jasno je da se pravo na slobodu izražavanja i misli i pravo na zaštitu privatnosti po naravi često sukobljavaju, pa je potrebno pravično razriješiti taj sukob. Pri razrješenju tog sukoba temeljno je pravno načelo da se uporabom jednog prava ili slobode ne smije ugroziti ili ukinuti neko drugo pravo ili sloboda, nego se svako pravo i sloboda u određenoj mjeri ograničuje kako bi opstalo i ono drugo pravo ili sloboda.²² Temeljni kriterij utvrđivanja granice slobode izražavanja misli prema pravu na zaštitu privatnosti je opravdani interes javnosti pri čemu u svakom konkretnom slučaju u kojem postoji opravdani interes javnosti da bude upoznata s osobnim ili obiteljskim životom pojedinca, sloboda izražavanja smatra se važnijom od prava na zaštitu privatnosti, pa se povreda privatnosti u tom slučaju smatra dopuštenom.²³

Članak 8. ZM propisuje da nema povrede prava na zaštitu privatnosti ako u pogledu informacije prevladava opravdani javni interes nad zaštitom privatnosti u odnosu na djelatnost novinara ili na informaciju.

Neki autori daju formulu za rješenje sukoba slobode medija i prava osobnosti prema kojoj sloboda medija nije u stanju učiniti dopuštenim zadiranje u čast i ugled, privatnost ili identitet: 1) kada se da odrediti na koju osobu se osobno odnosi informacija koja je podobna biti štetna, 2) a ta osoba ili druga ovlaštena osoba nije dala valjani pristanak za njezino objavljivanje ili je pristanak opozvala, 3) niti objavljivanje služi ostvarenju nekog legitimnog, tim pravima bar jednako vrijednog ili u odnosu na njih pretežnijeg interesa, 4) a ako služi ostvarenju takvog interesa, onda kada bi se taj interes ionako mogao ostvariti i drugačijim objavljivanjem, bez povrede časti, ugleda, privatnosti ili identiteta, ili uz manju povredu.

Ako ovi uvjeti postoje, prekoračena je sloboda medija i protupravno povrijeđena osoba o čijoj se časti, ugledu, privatnosti ili identitetu radi, pa je tada dopušteno ograničiti slobodu medija radi ostvarenja, poštovanja i zaštite prava na čast i ugled, privatnost ili identitet.²⁴

Pravo na slobodu izražavanja, podliježe i određenim ograničenjima odnosno sankcijama predviđenim zakonom. Neophodne su u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristranosti sudstva.

22 PRANČIĆ, V., Pravo na ispravak objavljene informacije i pravo na odgovor na objavljenu informaciju, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 58., br. 5., 2008., str. 1234.

23 LEDIĆ, S., *op. cit.* (bilj. 7.), str. 417.

24 Vidi i RADOLOVIĆ, A. Odnos prava osobnosti i medijskog prava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1., 2007., str. 17.

5. Sloboda izražavanja i govor mržnje

Sloboda izražavanja i govor mržnje usko su povezani, ali upitna je granica između. S tim u vezi, treba znati gdje su te granice između dozvoljenog i zabranjenog, a da nema štetne posljedice na slobodu izražavanja. Njihova povezanost se temelji na činjenici da postoje brojni naponi na međunarodnoj razini oko utvrđivanja granica slobode izražavanja. Krovni zakon koji uređuje pitanje govora mržnje je Zakon o suzbijanju diskriminacije (ZDS)²⁵ koji govor mržnje prepoznaje kao oblik diskriminacije. ZDS u svojim odredbama, između ostalog, popisuje mogućnost podizanja jedne od nekoliko vrsta privatnih antidiskriminacijskih tužbi kao i mogućnost podnošenja optužnog prijedloga po jednoj od prekršajnih odredbi.

ESLJP nastoji učinkovito uspostaviti ravnotežu između slobode izražavanja i suzbijanja onih izražavanja koja se smatraju uvredljivim, neprimjerenim ili govorom mržnje. Iako ne može biti od značajne pomoći domaćim tijelima u razmatranju slobode izražavanja, ipak predstavlja dovoljnu osnovu za razumno razgraničenje onoga što je prema članku 10. Konvencije dopušteno i onoga što nije. Ograničavanje ili sankcioniranje govora mržnje mora biti propisano zakonom, radi zaštite legitimnih prava društvenih skupina i njihovih pripadnika, te neophodno zbog zaštite tih legitimnih prava. Ako nije ispunjena neka od spomenute tri kumulativne pretpostavke (uvredljivim, neprimjerenim ili govorom mržnje), ograničenje ili sankcioniranje bilo kojeg govora, pa i govora mržnje, smatra se povredom slobode izražavanja. To je temeljno stajalište ESLJP-a u predmetima koji se odnose na članak 10. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Nije jednostavno utvrditi granicu između slobode govora i govora mržnje, niti svaki govor mržnje ima jednaku težinu, te stoga traži i drugačiju regulaciju, tj. drugačiji stupanj ograničavanja slobode govora. Neki oblici govora mržnje mogu predstavljati kazneno djelo, a neki prekršaj. Neki blaži oblici govora mržnje mogu spadati u područje povrede etičkih načela ili pravilnika u novinarstvu i izdavaštvu.²⁶

25 Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine, br. 85/08, 112/12.

26 U tom smislu, jedan od ključnih UN-ovih dokumenata koji razlaže problematiku i odnose slobode govora i govora mržnje prema Konvenciji, tzv. Rabat plan, navodi određene stupnjeve pojavnosti govora mržnje – “u smislu općih načela, trebalo bi napraviti jasnu razliku između tri vrste izraza: izraz koji predstavlja krivično djelo; izraz koji nije kazneno kažnjiv, ali može opravdati parničnu tužbu ili administrativne sankcije; izraz koji ne izaziva kaznene, građanske ili administrativne sankcije, ali ipak izaziva zabrinutost u pogledu tolerancije, uljudnosti i poštivanja prava drugih.” Također, u istom dokumentu se razlaže “šestorazinski test”, koji daje smjernice za prepoznavanje najtežih oblika govora mržnje koji podliježu kaznenim sankcijama: 1. Kontekst je izuzetno bitan za procjenu mogu li određene izjave potaknuti diskriminaciju, nasilje ili nesnošljivost prema ciljanoj skupini. 2. Govornici, odnosno njihova pozicija ili status u društvu. 3. Namjera: potreban je trosmjerni odnos između subjekta, objekta i publike. 4. Sadržaj ili forma: analiza sadržaja može uključiti i procjenu razine provokativnosti i izravnosti govora mržnje. 5. Opseg govora: odnosno domet govora, pitanje javnost, metoda diseminacije, frekvencija, količina i intenzitet komunikacije.

U hrvatskom pravnom sustavu, sloboda govora je jedno od najvažnijih demokratskih prava koje prepoznaje niz nacionalnih pravnih akata gdje se dalje razrađuje i penalizira njegova zlouporaba, od Ustava Republike Hrvatske (čl. 38.) pa do Zakona o medijima (čl. 3. st. 4.), Zakona o elektroničkim medijima (čl. 12.),²⁷ Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji (čl. 8; čl. 9.),²⁸ Zakona o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima (čl. 4. st. 1. t. 5.; t.7.),²⁹ Zakona o javnom okupljanju (čl. 3. st. 2; čl. 18. st. 2. i čl. 37. st. 2.), Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira (čl. 5.), Zakona o ravnopravnosti spolova koji zabranjuje svaku diskriminaciju (čl. 6.), izravnu ili neizravnu, temeljem spola, bračnog ili obiteljskog statusa, spolne orijentacije (čl. 7.) te spolno uznemiravanje (čl.8.), Zakona o suzbijanju diskriminacije koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009. godine i zabranjuje izravnu i neizravnu diskriminaciju (čl. 2.), uznemiravanje i spolno uznemiravanje (čl.3.),¹ poticanje na diskriminaciju (čl.4.st.1.). Osim toga, Kazneni zakon dosljedno i strože sankcionira neke ekstremne oblike govora mržnje kao što su izravno i javno poticanje na genocid (čl. 88. st. 3.), izravno i javno poticanje na zločin agresije (čl. 89. st. 3; čl. 89. st. 20.) te javno poticanje na terorizam (čl. 99.). Neka druga kaznena djela koja se mogu počiniti javnim izražavanjem, poput onih protiv časti i ugleda su: uvreda (čl.147.), teško sramoćenje (čl. 148.), kleveta (čl. 149.) te povreda ravnopravnosti građana (čl. 125.).

Upravo su ograničavanje slobode izražavanja i sankcioniranje govora mržnje jedan od glavnih izazova u zaštiti slobode izražavanja u digitalnom okruženju. Govor mržnje se sve učestalije pojavljuje na internetu i širi razvojem društvenih mreža, te je zbog masovnosti, dosega i količine sadržaja koji nastaje u vrlo kratko vrijeme poseban izazov za regulaciju.

Predmet vezan za govor mržnje *on line* je *Pihl protiv Švedske, 2017.*³⁰ Podnositelj predstavke je bio izložen klevetničkom *on-line* komentaru, koji je objavljen anonimno na blogu. On je podnio građansku tužbu protiv malog neprofitnog udruženja koje je vodilo blog, tvrdeći da bi isto trebalo biti odgovorno za komentar treće strane. Švicarski sudovi i ministar pravde su odbili takav zahtjev. Podnositelj predstavke žalio se ESLJP-u da su neutvrđivanjem odgovornosti udruženja, vlasti propustile zaštititi njegov ugled, čime su povrijedile njegovo pravo na poštovanje privatnog života. ESLJP je predstavku proglasio neprihvatljivom kao očigledno neosnovanu. Posebno je naglasio da u ovakvim slučajevima mora postojati ravnoteža između prava pojedinca na poštovanje njegovog privatnog života i prava na slobodu izražavanja koje uživa osoba ili grupa koja vodi internet

6. Vjerojatnost, uključujući i neposrednu vjerojatnost pojave nasilja ili mržnje: poticanje je po definiciji zločin u pokušaju, a ono na što se potiče se ne mora dogoditi da bi poticanje bilo kažnjivo. Ipak, potrebno je utvrditi stupanj rizika za nastanak određene štete.

27 Zakon o elektroničkim medijima, Narodne novine, br. 111/21.

28 Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji, Narodne novine, br. 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18.

29 Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima, Narodne novine, br. 117/03, 71/06, 43/09, 34/11.

30 Odluka Pihl protiv Švedske (br. 74742/14).

portal. U svijetlu okolnosti ovog predmeta, ESLJP je utvrdio da su nacionalne vlasti postigle ravnotežu kada su odbile zahtjev da udruženje bude odgovorno za anonimni komentar. Ovo naročito iz razloga što, iako je komentar bio uvredljiv, to nije dovelo do govora mržnje ili poticanja na nasilje; komentar je objavljen na malom blogu koji vodi neprofitno udruženje; uklonjen je dan nakon što je podnositelj predstavke podnio žalbu; i nalazio se na blogu oko devet dana.³¹

Zbog sve veće prisutnosti govora mržnje i njegove pojave kao globalne prijetnje slobodi izražavanja, ali i u cilju promoviranja standarda zaštite slobode izražavanja kao ljudskog prava, UN-ov Specijalni izvjestitelj za slobodu izražavanja je u 2019. godini objavio tematski izvještaj o govoru mržnje.³² U izvještaju se pojašnjava okvir koji postojeći međunarodni standardi zaštite ljudskih prava pružaju državama koje razmatraju regulatorne mogućnosti, kao i kako druge pravne osobe i tvrtke trebaju djelovati unutar tog okvira. Posebni izvjestitelj započinje uvodom u međunarodni pravni okvir, usredotočujući se na međunarodne konvencije Ujedinjenih naroda i vodeće tumačenje odredbi koje se odnose na govor mržnje. Potom ističe ključne obveze države u zaštiti i promociji prava na izražavanje i govori o tome kako tvrtke koje moderiraju sadržaj mogu osigurati poštivanje ljudskih prava korisnika i javnosti, te donosi i preporuke za države i tvrtke. Prva preporuka koja je dana jest da države trebaju osigurati jednaku zaštitu ljudskih prava i prava na slobodu izražavanja u digitalnom i fizičkom okruženju, to jest izvanmrežnom i mrežnom okruženju, te da ne bi trebala postojati posebna kategorija za govor mržnje na internetu za koji su sankcije veće nego za govor mržnje koji nije na mreži. Uz navedeno, dana je i vrlo jasna preporuka informacijskom i komunikacijskom sektoru da revidira svoje poslovanje i razvoj usluga u skladu s međunarodnim standardima za zaštitu i promociju ljudskih prava, te je jasno naglašeno da su one dužne to napraviti obzirom da imaju sve veći utjecaj na društvo, pojedince i javnost.

Upravo su informacijske i komunikacijske tvrtke jedan od ključnih aktera u području zaštite slobode izražavanja u digitalnom okruženju. Na razini Europske unije, taj fenomen je prepoznat i od strane Europske komisije i država članica EU, ali i od samih informacijskih i komunikacijskih tvrtki koje su 2016. godine zajedno donijele Kodeks o postupanju za borbu protiv nezakonitog govora mržnje

31 BODUL, D., Jesu li nadolazeće izmjene Zakona o elektroničkim medijima u pogledu odgovornosti pružatelja elektroničkih publikacija u skladu s konvencijskim pravom?, <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2020B1457>

32 Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression 2019 Report on Hate Speech. Dostupno na: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/A_74_486.pdf

na internetu.^{33 34} S druge strane, upitno je u kojoj mjeri je Kodeks dovoljan i pravi odgovor na pojava govora mržnje na internetu. Naime, iz perspektive slobode govora, ali i općenito iz perspektive zaštite ljudskih prava, ovakav pristup ima više manjkavosti i zbog toga je i kritiziran od strane nezavisnih institucija i organizacija civilnog društva. Ono što zabrinjava u provedbi Kodeksa je da je sama definicija govora mržnje u Kodeksu preširoka, te da nije u skladu s međunarodnim standardima zaštite slobode govora; zatim praksa u kojoj se tvrtkama daju ovlasti koje im ne bi trebale pripadati, te nedostatak participacije i transparentnosti tvrtki koje sudjeluju u procesu uklanjanja govora mržnje. Također, iako se u Kodeksu navodi više aktivnosti koje su se tvrtke obvezale provoditi u cilju suzbijanja govora mržnje, poput šire edukacije i boljeg informiranja korisnika o standardima, govoru mržnje i slobodi govora, naglasak u provedbi se u najvećoj mjeri oslanja na uklanjanje sadržaja. Međutim, samo uklanjanje sadržaja nije i ne može biti jedini odgovor na kompleksno pitanje pojave govora mržnje, a prekomjerno uklanjanje može dovesti do povrede slobode izražavanja i prekomjernog nadzora.

U Hrvatskoj je slična inicijativa bila pokrenuta najavom donošenja Zakona o sprječavanju neprimjerenog ponašanja na društvenim mrežama, koji je bio najavljen u zakonodavnom Planu zakonodavnih aktivnosti Ministarstva pravosuđa za treće tromjesečje 2019. godine.³⁵ Naime, govor mržnje u Hrvatskoj jest u porastu, te predstavlja izazov u zaštiti slobode izražavanja, na što je upozorila Europska komisija protiv rasizma i netolerancije Vijeća Europe (ECRI) u izvješću za Hrvatsku objavljenom u svibnju.³⁶ Na porast govora mržnje u Hrvatskoj

33 Kodeks o postupanju za borbu protiv nezakonitog govora mržnje na internetu. Dostupno na: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf Kodeks su donijele tvrtke Facebook, Microsoft, Twitter i Youtube, koje su njime potvrdile da “zajedno s drugim platformama i društvenim medijima snose kolektivnu odgovornost za promicanje i omogućavanje slobode izražavanja na internetu” te da “prihvaćaju obvezu suzbijanja nezakonitog govora mržnje na internetu (...) i podupiru Europsku komisiju i države članice EU-a u nastojanjima da osiguraju da internetske platforme ne pružaju mogućnosti za masovno širenje nezakonitog govora mržnje na internetu.”

34 Obveze tvrtki koje su potvrđene Kodeksom obuhvaćaju širok raspon djelovanja, od uspostavljanja bolje suradnje na međunarodnoj razini, edukacija i informiranja korisnika usluga, ali temeljna odredba Kodeksa je da tvrtke imaju obavezu da u 24 sata pregledaju i uklone prijavljeni sadržaj koji predstavlja govor mržnje prema nacionalnom kaznenom zakonodavstvu. Provedba ove inicijative u smislu uklanjanja sadržaja koji predstavlja govor mržnje prema nacionalnom kaznenom zakonodavstvu do sada donosi dobre rezultate jer “informatička poduzeća brzo reagiraju na prijavljeni rasistički i ksenofobni govor mržnje, međutim, moraju se pobrinuti za bolje povratne informacije korisnicima koji prijave sadržaj i transparentnije izvještavati o prijavama i uklanjanju sadržaja”. Europska komisija. Priopćenje za tisak 04. veljače 2019.: Borba protiv nezakonitog govora mržnje na internetu – EU-ov Kodeks postupanja osigurava brzu reakciju. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/IP_19_805

35 Prijedlog Plana zakonodavnih aktivnosti Vlade RH za 2019. godinu. Dostupno na: <https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama//Plan%20zakonodavnih%20aktivnosti%20za%202019.%20godinu.pdf>

36 ECRI Report on Croatia (fifth monitoring cycle), 2018. Dostupno na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-croatia/16808b57be>

upozoravale su i organizacije civilnog društva za ljudska prava, akademska zajednica i kao i pravobraniteljstva.³⁷

Obzirom na već navedene manjkavosti tog pristupa, postoji zabrinutost da bi uvođenje ovakvog zakonodavnog rješenja u Hrvatskoj moglo imati ozbiljne posljedice na slobodu izražavanja, te bi moglo dovesti do prekomjernog uklanjanja sadržaja, posebno uzimajući u obzir postojeće izazove i kršenja ljudskih prava koja su zabilježena u ovom području u prošlim godinama.³⁸ Također zabrinjava da u vezi s najavljenim Zakonom o sprječavanju neprimjerenog ponašanja na društvenim mrežama nije provedena široka javna i stručna rasprava po tom pitanju, niti je transparentno objavljeno koje su aktivnosti poduzete kako bi se pristupilo izradi zakona.

Uzimajući u obzir sve navedeno, jasno je da je pitanje slobode izražavanja i suzbijanja govora mržnje kompleksno pitanje, te da se ne može svesti samo na sankcioniranje i uklanjanje takvog sadržaja iz javnosti, bilo da se radi o govoru mržnje na internetu ili u bilo kojem drugom javnom prostoru. Govor mržnje ne može se rješavati parcijalno, samo na društvenim mrežama, već treba razmišljati o holističkim i komplementarnim rješenjima koja uključuju efikasno i brzo sankcioniranje najtežih oblika govora mržnje, ali i osnaživanje skupina ili osoba koje su meta govora mržnje, građanski odgoj i obrazovanje, medijsku pismenost.

6. Zaključna razmatranja

Sloboda izražavanja važna je ne samo za osobu koja neku informaciju iznosi, već i za sve koje je primaju, kao jedan od načina razvitka pluralizma, što je od iznimne važnosti u demokratskim društvima. Neizostavnu ulogu pri tome imaju mediji koji osiguravaju pravo građana da budu informirani i sami vrednuju važnost pojedinih informacija. U sve umreženijem društvu sve je češće iznošenje neistinitih podataka u medijima, kao i daljnja zloupotreba takvih objava, čime se može utjecati na javno mnijenje te uzrokovati događaje do kojih možda i ne bi došlo da su građanima prezentirane činjenice.

Značajan dio rada pučkog pravobranitelja odnosi se i na promociju ljudskih prava i jednakosti te podizanje svijesti o njihovu značaju za svakodnevni život građana, pri čemu su odnosi s javnošću iznimno važan alat, a uključuju suradnju s medijima, informiranje putem službene stranice www.ombudsman.hr, društvenih mreža i newslettera te organiziranje tematskih događaja.³⁹

37 <https://www.ombudsman.hr/hr/izrazavanje-u-javnom-prostoru/>

38 ĐAKOVIĆ, T., NOVOSEL, I., Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2018. godinu. Kuća ljudskih prava Zagreb, Zagreb, ožujak 2019. Dostupno na: <https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2019/03/Ljudska-prava-u-Hrvatskoj-2018.pdf>

39 Tijekom 2019. novinarska strukovna udruženja ukazivala su na povećan broj tužbi protiv novinara i medija zbog objavljivanja činjenica, prenošenja izjava i drugoga, smatrajući da se time novinare i medije zastrašuje te onemogućuje da izvještavaju o istaknutim pojedincima i društvenim problemima, odnosno da daju vlastiti vrijednosni sud i kritiku o pojavama važnima za društvo. Tako

Sloboda izražavanja je temeljno ljudsko pravo, odvažnost kako za pojedince tako i za zajednicu u kojoj živi. Poštivanje ove slobode omogućuje slobodan protok različitih ideja i informacija, čime se ostvaruju uvjeti za javnu raspravu. Danas smo suočeni s velikim utjecajem medija na mišljenje javnosti, ali također s manipuliranjem istih tih medija s mišljenjem javnosti. S obzirom da mediji teže povećanju tiraže, često pribjegavaju senzacionalizmu.⁴⁰

Sloboda izražavanja i pravo na privatnost često se zanemaruju. Sloboda izražavanja zloupotrebljava se na štetu prava na privatnost. Način izvještavanja u digitalnim medijima predstavlja nove prijetnje slobodi izražavanja i pravu na privatnost.⁴¹ S jedne strane, internet omogućuje brzo informiranje, komunikaciju sa svima bez obzira na granice te čitanje o događajima koji se odvijaju na drugoj strani svijeta.⁴² S druge strane, novinari u digitalnim medijima moraju brže objavljivati vijesti i ažurirati ih svakih nekoliko minuta, zbog čega imaju manje vremena za prikupljanje i provjeru informacija. Takav način rada donosi složene etičke probleme. Smatramo potrebnim intervenirati u odredbe Zakona o elektroničkim medijima na način da se predvidi odgovornost *online* medija u vezi sa sadržajem treće strane, kao što su komentari i drugi sadržaji napravljeni od strane korisnika. Međutim, ako se donese odluka da se uredi odgovornost medija na internetu u vezi sa sadržajima trećih, kao što su komentari i sadržaji kreirani od strane drugih korisnika, regulatorni okvir kao i kasnija praksa sudova trebali bi biti u skladu sa standardima i sudskom praksom ESLJP-a.⁴³

Na medijske slobode svakako utječe i pitanje preširoke, odnosno dvostruke, građanske i kaznene odgovornosti novinara, urednika i nakladnika te neujednačena sudska praksa koja produbljuje pravnu nesigurnost u obavljanju novinarskog posla. Naime, pored građanske odgovornosti za neimovinsku štetu, Kaznenim zakonom⁴⁴ iz 2013. uvedeno je kazneno djelo sramoćenja, kojim je bila propisana kazna od 360 dnevnih dohodaka za kvalificirani oblik, odnosno protiv onoga tko je putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili neki drugi način većem broju osoba prenio ili iznio određenu tvrdnju koja može škoditi časti i ugledu neke osobe. Dakle, sramoćenje počinjeno

se, prema podacima HND-a s početka 2019., protiv novinara i nakladnika 18 medijskih kuća vodilo ukupno 1.160 sudskih postupaka, a HRT je u prvom tromjesečju 2019. podigla 33 tužbe protiv nakladnika i novinara s ukupnom vrijednošću predmeta sporova od 2,17 milijuna kuna. <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2019-godinu/?wpdmdl=7580&refresh=619673735b86b1637249907>

40 MARKOVIĆ, S., Naknada štete zbog objave netočnih i nepotpunih informacija u medijima, Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu, Tradicionalno XXVI. Savjetovanje Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 18., 2011., str. 643 – 651.

41 BOBAN, M., *op. cit.* (bilj. 15), str. 575-598.

42 RUŽIĆ, N., Zakonska ograničenja ili sloboda izražavanja na internetu?, *MediAnali*, 2 (4): 2008., str. 101-111.

43 BODUL, D., NAKIĆ, J., Odgovornost pružatelja elektroničkih publikacija (povodom Konačnog prijedloga Zakona o elektroničkim medijima), *Pravo u gospodarstvu*, br. 5., 2021., str. 729 – 730.

44 Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21

putem Interneta smatra se kvalificiranim oblikom ovog kaznenog djela, ali zbog specifičnog anonimnog načina komunikacije na Internetu, ne može se očekivati veliki broj tužbi za sramoćenje počinjeno na takav način. Međutim, povezivanje mogućnosti komentiranja samo sa Facebook profilom, omogućava otkrivanje identiteta „anonimnog komentatora“ i potom njegovo prijavljivanje jer „anonimni komentatori“ i nisu anonimni jer preko IP adrese nadležne službe mogu biti locirani i identificirani, a u takvim slučajevima, kada MUP zatraži podatke, uredništvo i vlasnici portala su im dužni te podatke i dati. Naravno, nepostojanje jezične barijere i postojanje ogromne globalne dijaspore, jedan dio ovih komentara ostavlja izvan nadležnosti relevantnih tijela RH.⁴⁵

Kako je građanska odgovornost šira od kaznene, odnosno može postojati i bez nje, mediji i novinari izloženi su mogućnosti da se protiv njih, za povredu časti i ugleda, za isti članak pokreću oba postupka.⁴⁶ U kontekstu medijskih sloboda, istekom 2019. prestao je važiti članak 148. KZ-a o kaznenom djelu sramoćenja, uz obrazloženje kako će oštećenici imati dostatnu pravnu zaštitu kroz zadržana kaznena djela uvrede i klevete, ali i građanski postupak. Time je djelomično udovoljeno opetovanim zahtjevima javnosti i Hrvatskog novinarskog društva, koji su još od 2014. tražili njegovo ukidanje iako, u praksi, ovaj institut nije ni predstavljao osobitu prijetnju slobodi izražavanja jer se, u tom smislu, češće poseže za kaznenim djelom klevete.⁴⁷ Također, ostaje za vidjeti kako će se na medijske slobode odraziti brojni sudski postupci pokrenuti protiv novinara i medija zbog povreda časti i ugleda.

LITERATURA

1. (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
2. Alaburić, V., Slobodamisli, mišljenja, izražavanja i informiranja, Hrvatska pravna revija, 2003., 3 (6): str. 1-21.
3. Arlović, M., Pravo na slobodu izražavanja misli, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 53, br. 2., 2016, str. 377 - 411.
4. Boban, M., Pravo na privatnost i pravo na pristup informacijama u suvremenom informacijskom društvu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 2012., vol. 49., br. 3., str. 575 - 598.

45 BODUL, D., Jesu li nadolazeće izmjene Zakona o elektroničkim medijima u pogledu odgovornosti pružatelja elektroničkih publikacija u skladu s konvencijskim pravom?, <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2020B1457>

46 Vidi i LEDIĆ, S., *op. cit.* (bilj. 7.), str. 413 – 427.

47 <https://www.ombudsman.hr/hr/izrazavanje-u-javnom-prostoru/>

5. Bodul, D., Jesu li nadolazeće izmjene Zakona o elektroničkim medijima u pogledu odgovornosti pružatelja elektroničkih publikacija u skladu s konvencijskim pravom?, <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2020B1457>
6. Bodul, D., Nakić, J., Odgovornost pružatelja elektroničkih publikacija (povodom Konačnog prijedloga Zakona o elektroničkim medijima), *Pravo u gospodarstvu*, br. 5., 2021., str. 715 – 732.
7. Borić, F., (Samo)regulacija socijalnih i *on line* medija: Protiv virtualnih vjetrenjača, Centar za politiku i upravljanje, dostupno na mrežnim stranicama: www.cpu.org.ba, str. 1-5.
8. Case of Axel Springer AG v. Germany (Application no. [39954/08](#)) Judgment Strasbourg 7. February 2012.
9. Crnić, I., Mediji – moć bez pravog nadzora – Odgovornost nakladnika medija za novčanu naknadu štete, Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu, Tradicionalno XXVIII. Savjetovanje Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 20., 2013., str. 135 – 188.
10. Đaković, T., Novosel, I., Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2018. godinu. Kuća ljudskih prava Zagreb, Zagreb, ožujak 2019. Dostupno na: <https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2019/03/Ljudska-prava-u-Hrvatskoj-2018.pdf>
11. Ledić, S., Procesne pretpostavke za podnošenje tužbi u zaštiti prava osobnosti prema Zakonu o medijima, Zbornik radova s II. Međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, Split, 2016., str. 413 – 427.
12. Marković, S., Naknada štete zbog objave netočnih i nepotpunih informacija u medijima, Hrvatsko društvo za građanskopravne znanosti i praksu, Tradicionalno XXVI. Savjetovanje Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 18., 2011., str. 643 – 651.
13. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Rezolucija br. 2200 A/XXI, 1976.
14. Ovršni zakon, Narodne novine, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20.
15. Prančić, V., Pravo na ispravak objavljene informacije i pravo na odgovor na objavljenu informaciju, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 58., br. 5., 2008, str. 1231 - 1280.
16. Pregled prakse Europskog suda za ljudska prava, Informacije o najnovijim presudama i odlukama Europskog suda za ljudska prava srpanj – rujan 2014., Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Vlada Republike Hrvatske, str. 23 – 25.
17. Radolović, A. Odnos prava osobnosti i medijskog prava, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1., 2007., str.1 - 49.
18. Ružić, N., Zakonska ograničenja ili sloboda izražavanja na internetu?, *MediAnali*, 2 (4): 2008., str. 101-111.

19. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
20. Zakon o elektroničkim medijima, Narodne novine, br. 111/21.
21. Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji, Narodne novine, br. 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18.
22. Zakon o medijima, Narodne novine, br. 59/04, 84/11, 81/13.
23. Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine, br. 85/08, 112/12.

Dinka Šago, Ph.D., associate professor
Faculty of Law, University of Split

PROTECTION AGAINST ABUSE OF FREEDOM OF EXPRESSION AGAINST MEDIA FREEDOM

Summary: In this paper, the author analyzes the right to freedom of expression as one of the fundamental human rights, important for the development of every individual and for every democratic system. But, this right is not absolute, so we need try to determine its limits. Legal practice has developed standards that abolish discretionary decision-making in a particular right matter where conflicting rights enjoy equal protection, but the assessment of the balance between them is carried out consistently, applying the test derived from the case of Axel Springer AT vs. Germany, decided by the European Court of Human Rights (hereinafter: ECHR). In the present case, the ECHR states six circumstances on the basis of which it assesses whether a balance of conflicting rights has been reached in the present case. In this paper, we will mention these circumstances in the context of media freedoms.

Key words: human rights, Media, freedom of expression